

סיכום כללי

שדכנות בהלכה

הרב בנימין קופרמן שליטי"א
רב ביהכ"נ הגדול רמת גן ודיין בבי"ד רבני חב"ד

מתוך שיעור שנמסר לציבור במסגרת ועידת רבני קהילות חב"ד שע"י בי"ד רבני חב"ד¹

מדוע חייבים לשלם לשדכן?

ישנם שני סוגי שדכנים: א. שדכן שמגיע לצדדים מיוזמתו ומקדם את השידוך. ב. שדכן שפנה אליו אחד מהצדדים בכדי שינסה להתאים.

בכל סוג חיוב התשלום נלמד ממקור אחר: בסוג הראשון החיוב הוא כדין אדם שירד לשדה חבירו ונטעה שלא ברשות, שמוטל על בעל הבית לשלם לו מחמת שנהנה ממעשיו. בסוג השני התשלום הוא מדין פועל, שכאשר אדם שכר את חבירו לפעולה מסוימת הרי הוא מחוייב לשלם לו עבור עבודתו.

בשני הסוגים האמורים ישנו חיוב גמור לשלם לשדכן. אמנם ישנם חילוקים הלכתיים ביניהם, וכגון: ישנו חיוב מהתורה [עשה ולא תעשה] לשלם לפועל ביום שגמר את עבודתו. בסוג השני, שדינו כדין פועל, ישנו חיוב לשלם מיד ביום בו מקובל לשלם [יתבאר לקמן], ואילו בסוג הראשון אין חיוב בזה.

אולם, גם במקרה שהשדכן התחיל מעצמו, באם לאחר מכן דחפו אותו הצדדים ואמרו לו מה לעשות וכיצד, אזי מוגדר גם הוא כפועל.

וכדאי לדעת שגם מתווך חייבים לשלם לו מאותן סיבות בדיוק, ולכן הרבה דברים בהלכה שווים שדכן ומתווך.

1. נכתב על ידי אחד השומעים ועל אחריותו בלבד.

מי נקרא שדכן?

לענייננו אין חילוק בין האנשים, גם באם האדם שהציע את ההצעה אינו עוסק בשידוכים כלל מחויבים הצדדים לשלם לו את המחיר המלא עבור השידוך שהציע.

והוא הדין לגבי תיווך, באם אדם הציע עסק כלשהו לאדם אחר והצליח, מחויב לשלם לו על ההצעה.

החייב לשלם הינו גם במקרה שהשדכן לא דרש את התשלום. אלא שבאם אמר בפירוש שהוא מוחל על דמי השדכנות - הרשות בידו.

כמה צריך לשלם?

בתיווך דירות מקובל לשלם לפי אחוזים ממחיר הדירה, כל מקום לפי מנהגו. ויש מן הפוסקים שכתבו שהוא הדין לגבי שידוך, יש לשלם לפי אחוזים מהנדוניה.

אולם למעשה נהוג לשלם היום רק לפי ערך העבודה, כפי הערך שמקובל בשוק באותו מקום [בדרך כלל מקובל שהתשלום הוא 1000 דולר, מכל צד והכל לפי המנהג].

במקרה שיש חילוק בערך התשלום בין מקום מגורי החתן למקום מגורי הכלה - הולכים לפי המקום בו נעשה השידוך.

באם הבטיחו מראש לשדכן שישלמו לו סכום גבוה יותר מהרגיל: באם היה זה מחיר שאינו גבוה הרבה יותר מהרגיל - אכן חייבים לשלם לו את הסכום שאמרו. אולם במקרה שהסכום היה גבוה הרבה מהרגיל, ישנו דיון בפוסקים האם ניתן לומר שהגזימו ולא יתחייבו בסכום שאמרו, ולכך מן הנכון שיפקידו מבעוד מועד את הסכום שהבטיחו אצל אדם שלישי, ואז לדברי הכל יוכל לדרוש את כל הסכום.

מתי משלמים?

בדורות הקודמים היו משלמים לאחר החתונה ויש מקומות שנהגו לשלם עד החתונה. [והיה נהוג שהרב עורך החופה, מברר קודם סידור הקידושין האם אכן בוצע התשלום].

אולם בזמננו המנהג הוא שמשלמים מיד לאחר שסוגרים את השידוך [כלומר, לאחר ה'לחיים' או ה'ווארט'].

מי משלם?

מצד הדין המקורי צריכים לשלם החתן והכלה, שהרי הם בעיקר ה"נהנים". אבל מקובל שההורים משלמים. בדרך כלל שני הצדדים משלמים באופן שווה.

בוודאי שבזמננו ההורים אינם יכולים לומר לשדכן ללכת לחתן והכלה ולדרוש מהם את התשלום, כיון שגם הם נהנו, וגם מכיון שהיום מקובל שההורים משלמים הרי שהשדכן עבד על דעת זה.

אמנם במקרה שהחתן או הכלה פנו מעצמם לשדכן אכן החיוב יחול עליהם, ובאם ההורים לא ירצו לשלם יוכל השדכן ללכת ולדרוש זאת מהחתן והכלה.

כאשר מספר אנשים עסקו באותו שידוך - מי נקרא השדכן?

בספרי הפוסקים דנו רבות בתחום זה, והגדירו שישנם שלושה חלקים בשידוך, עבור כל אחד מהם מגיע שלישי לשדכן שעשה זאת [בין אם הוא אחד, ובין אם כל חלק עשה שדכן אחר]:
א. "מתחיל" - הוא האדם שהציע את השידוך, ובתנאי שאכן היתה התחלה וניסיון לשידוך.
ב. "אמצעי" - שיושב עם הצדדים כאשר מתדיינים על הכספים וכדומה. ג. "גומר" - שגמר את השידוך עד סופו.

בזמנם עיקר ההתאמה היתה בין המשפחות, והרבה משא ומתן כספי, (נדוניה אחזקת הזוג ועוד) ולכן התחלק השידוך לשלושה חלקים אלו. אולם בימינו, שעיקר ההתאמה היא בין החתן לכלה כמעט לא מצוי שיהיו שלושה. אך מצוי שיהיו שניים - כאשר שדכן אחד הציע את השידוך, והתחילו לברר עד ש'נתקע', ולאחר מכן שדכן אחר קידם את השידוך עד סופו, שבמקרה זה מגיע לשדכן הראשון שלישי. וכיוצא בזה.

כאשר הציעו מספר אנשים את אותה הצעה - למי צריך לשלם?

כאמור, "מתחיל" הינו רק שדכן שהציע שידוך שהתחיל להיווצר על פי הצעתו. במקרה שרק הציע, והצדדים לא רצו בכלל ולא התקדמו כלום עד לאחר שהציע אדם נוסף - אין צורך לשלם לשדכן הראשון. וק"ו כאשר השדכן הראשון הציע מספר גדול של שמות יחד, ומחמת כך לא ניסו בכלל להתחיל.

אמנם, חשוב להדגיש שכ"ז אמור רק במקרה שהשדכן השני הגיע מיוזמתו, ולא מחמת ששמע ע"כ שהראשון הציע את ההצעה במקרה שהשני הגיע בעקבות הצעת הראשון, או שההצעה של הראשון גרמה איזה "קירוב" מצד ההורים לשידוך ורק אחר פעל יותר ועשה. [או שההורים הלכו מיוזמתם לשדכן אחר שיסגור את השידוך שהציע השדכן הראשון] צריך לשלם לראשון כדין "מתחיל".

ולכאורה יש לשאול: במקרה שההצעה של הראשון יצאה לפועל, רק ההורים לבדם יודעים האם פנו לשידוך זה בעקבות הצעתו או בעקבות השדכן השני, וא"כ כיצד ניתן להאמין להם, הרי הם נוגעים בדבר? התשובה ע"כ היא,

על שידוך משלמים פעם אחת בלבד וזה הסכום המקובל, כאשר יש ויכוח בין שדכנים, למי מגיע התשלום, אין מצב שחייבים פעמיים אלא יכול להיות שסכום התשלום יתחלק בין כמה. כך שממבחינת ההורים יש תשלום אחד שבכל מקרה הם ישלמו. השאלה רק למי?

ולכן כשהולכים לדון על כך אצל הרב (או ב"ד) צריכים לשלם (להפקיד) לרב קודם כל את הסכום המקובל בשוק על שידוך, ולאחר ששילמו סכום זה כבר אינם נוגעים בדבר [כיון שאין נוגע להם באופן אישי איזה שדכן יקבל], ואז יכולים להעיד על "דברים שבלב" - מי גרם באמת וכמה לשידוך להתבצע.

האם מותר להורים לעבור לשדכן אחר?

כאשר שדכן הציג הצעה, וההורים רוצים להתקדם עמה - לכתחילה אין להם לעבור לשדכן אחר, אלא להמשיך עם הראשון.

אמנם במקרה שהשני מתאים יותר לשידוך זה, מכל סיבה שהיא, מותר להם לעבור לשדכן אחר. אך גם במקרה זה חייבים הם לשלם לראשון שלישי כדין "מתחיל", כיון שלמעשה הם יודעים שהשידוך יצא ע"פ ההצעה שהציג הראשון, וכאמור לעיל.

שידוך שינתקע:

כאשר שדכן הציג שידוך וזה גם יצא לדרך, ובאמצע המו"מ וכדומה. 'נתקע' השידוך ובא שדכן אחר והשפיע והביא לגמר השידוך - מגיע לו גם שלישי, כיון שכאן נקרא הוא "גומר". ולפעמים יצטרכו לחשב היטב מה כל אחד תרם לביצוע השידוך.

רק צריך לסייג שלא בכל המלצה או עזרה נקרא "מסייע, שמגיע לו מדמי הדכנות. [והרי בכל שידוך מבררים אצל הרבה אנשים, ויש ממליצים טובים וכו'], אלא רק מי שמגיע כשדכן.

שדכן יחיד שרק התחיל

באם השדכן הציג את ההצעה, ואת כל שאר המו"מ עשו שני הצדדים ביניהם - צריכים לשלם לו את מלא הסכום.

והטעם לכך: כל החלוקה ל"אמצעי" ו"גומר" היא רק כאשר יש שדכן אחר, אך ההורים לא יכולים להחליף בזה את תפקיד השדכן.

שדכן "אמצעי" לפני "מתחיל"

סיפור מעניין מופיע בשו"ת 'אבני נזר': שדכן הציג שידוך מסויים, ולבסוף השידוך לא יצא לפועל והמיועדת נישאה לאדם אחר. לאחר מכן שדכן אחר הציג את הבחור הראשון לאחות המיועדת ושידוך זה יצא לפועל.

ולמעשה פוסק שם, שאמנם עיקר השידוך הוא בין החתן לכלה, ולכן השידוך השני אינו מכח השדכן הראשון [כיון שהכלה היא אחרת], אך כן צריך לקבל שלישי, כדין "אמצעי", כיון שהוא גרם לקירוב דעת בין המשפחות.

ונמצא שבמקרה זה ה"אמצעי" היה עוד לפני ה"מתחיל".

במקרה שהתבטל השידוך:

ישנם פוסקים הסוברים שבמקרה שהתבטל השידוך א"צ לשלם לשדכן, ואף אם שילמו צריך השדכן להחזיר את הכסף.

אך למעשה נפסק, שבאם השידוך נסגר - צריך לשלם מחיר מלא, כיון שהתשלום לשדכן הוא על שכר העבודה שהביאה לתוצאה של סגירת שידוך.

אולם כל זה אמור דוקא כאשר הסיבה לביטול נוצרה עכשיו, גם באם סיבה זו היא רצינית ביותר. אך באם התברר שהיה לאחד הצדדים מום או בעיה, באופן כזה שמהווה עילה לגירושין, (וזה כמו "מקח טעות") במקרה זה השדכן יצטרך להחזיר את הכסף, גם במקרה שהוא לא ידע מהבעיה כלל ע"כ.

נסיים בסיפור מעניין

השדכן בנישואי כ"ק אדמו"ר היה הרה"ח ר' בנימין אלטהויז הי"ד.

בש"פ וישלח שנת תשי"ד - כשמלאו חצי יובל שנים לנישואי הרבי, ניגש אל הרבי בנו של השדכן, ר' פיניע אלטהויז וביקשו "באתי לתבוע את דמי השדכנות ("שדכנות געלט"), כששאלו הרבי מה ה"תשלום" שהוא מבקש. ענה שהרבי יעשה התוועדות. והרבי אכן התוועד באותה שבת.

ויהי רצון, שנזכה ל"יחוד" של ה"נישואין" של הקב"ה וכנסת ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

לעילוי נשמת
הרב ברוך ב"ר שמואל אליהו הכהן
וזוגתו מרת ברכה רחל בת ר' משה ע"ה אייזנברג

מוקד הלכה זמין לשאלות אני"ש והשלוחים בכל ימות השנה

במגוון דרכי התקשרות:

דואר אלקטרוני
halacha144@gmail.com

הודעות SMS
055-7000144

מענה טלפוני
055-7000144

אפליקציה
מוקד הלכה חב"ד

המענה ניתן על ידי
כלל רבני קהילות חב"ד בארץ
ובפיקוח והכוונת
בית דין רבני חב"ד באה"ק

ימים א-ה: 11:00-14:00 • 19:00-22:00
יום ו וערבי חג: 11:00-14:00
מענה בהודעות לאורך כל היום

שעות
המענה:

מענה הלכתי מרבי קהילות אני"ש
שע"י בי"ד רבני חב"ד באה"ק

לכל שאלה, מוקד הלכה